

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Το κλείσιμο του κύκλου — Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία»

[COM(2015) 614 final],

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 94/62/ΕΚ για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας»

[COM(2015) 596 final — 2015/0276 (COD)],

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα»

[COM(2015) 595 final — 2015/0275 (COD)],

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/31/ΕΚ περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων»

[COM(2015) 594 final — 2015/0274 (COD)]

και

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση των οδηγιών 2000/53/ΕΚ για τα οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους, 2006/66/ΕΚ σχετικά με τις ηλεκτρικές στήλες και τους συσσωρευτές και τα απόβλητα ηλεκτρικών στηλών και συσσωρευτών, και 2012/19/ΕΕ σχετικά με τα απόβλητα ειδών ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού»

[COM(2015) 593 final — 2015/0272 (COD)]

(2016/C 264/14)

Εισηγητής: ο κ. Cillian LOHAN

Στις 2 Δεκεμβρίου 2015 η Επιτροπή, στις 14 Δεκεμβρίου 2015 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στις 15 Δεκεμβρίου 2015 το Συμβούλιο αποφάσισαν, σύμφωνα με τα άρθρα 192 παράγραφος 1, 114 παράγραφος 1 και 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να ζητήσουν γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέματα

«Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών — Το κλείσιμο του κύκλου — Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία [COM(2015) 614 final],

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τροποποίηση της οδηγίας 94/62/ΕΚ για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας» [COM(2015)596 final — 2015/0276 (COD)],

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα» [COM(2015) 595 final — 2015/0275 (COD)]

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση της οδηγίας 1999/31/ΕΚ περί υγειονομικής ταφής των αποβλήτων» [COM(2015) 594 final — 2015/0274 (COD)] και

«Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την τροποποίηση των οδηγιών 2000/53/ΕΚ για τα οχήματα στο τέλος του κύκλου ζωής τους, 2006/66/ΕΚ σχετικά με τις ηλεκτρικές στήλες και τους συσσωρευτές και τα απόβλητα ηλεκτρικών στηλών και συσσωρευτών, και 2012/19/ΕΕ σχετικά με τα απόβλητα ειδών ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού» [COM(2015) 593 final — 2015/0272 (COD)]

Το ειδικευμένο τμήμα «Γεωργία, αγροτική ανάπτυξη και περιβάλλον», στο οποίο ανατέθηκαν οι σχετικές προπαρασκευαστικές εργασίες, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 12 Απριλίου 2016.

Κατά την 516η σύνοδο ολομέλειάς της, της 27ης και 28ης Απριλίου 2016 (συνεδρίαση της 27ης Απριλίου), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε με 192 ψήφους υπέρ, 4 κατά και 12 αποχές, την ακόλουθη γνωμοδότηση:

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1 Η ΕΟΚΕ ευελπιστεί πως η φιλοδοξία της Επιτροπής να προωθήσει τη μετάβαση στην κυκλική οικονομία θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για πραγματική στροφή στη συμπεριφορά και την πρακτική. Υπενθυμίζει την αντίθεσή της στην απόσυρση της προηγούμενης δέσμης μέτρων για την κυκλική οικονομία που δημοσιεύθηκε το 2014.

1.2 Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει επίσης το γεγονός ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη ορισμένες από τις συστάσεις της επί της δέσμης του 2014 (την έμφαση στα αρχικά στάδια του κύκλου ζωής των προϊόντων, για παράδειγμα). Ωστόσο, υπάρχει περιθώριο βελτίωσης όσον αφορά τον βαθμό φιλοδοξίας της δέσμης μέτρων. Οι στόχοι της δέσμης μέτρων για το 2014 είχαν μεγαλύτερα οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη⁽¹⁾. Η ΕΟΚΕ προτείνει την επαναφορά των στόχων της δέσμης μέτρων του 2014 για την επεξεργασία των αποβλήτων, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά από άποψη κόστους. Γενικότερα, η προθεσμία των 18 μηνών δεν φαίνεται να δικαιολογείται από το πεδίο εφαρμογής ή τη φιλοδοξία της νέας δέσμης μέτρων σε σύγκριση με την προηγούμενη.

1.3 Οι πολιτικές για την κυκλική οικονομία θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι κύκλοι είναι μακράς διάρκειας, μικροί τοπικοί, καθαροί. Για συγκεκριμένες βιομηχανικές δραστηριότητες το μέγεθος των κύκλων τείνει να είναι μεγάλο.

1.4 Οι προτάσεις της Επιτροπής δεν καλύπτουν επαρκώς τα κοινωνικά και εργασιακά οφέλη και κινδύνους της μετάβασης σε κυκλική οικονομία⁽²⁾. Δεν προβλέπουν την αναγκαία προσαρμογή, μέσω εκπαίδευσης και κατάρτισης, του εργατικού δυναμικού. Οι πιο ευπαθείς τομείς και εργαζόμενοι πρέπει να εντοπιστούν προκειμένου να θεσπιστούν για αυτούς πλήρεις συμπληρωματικές δομές υποστήριξης.

1.5 Η ΕΟΚΕ επιδοκιμάζει τη συμπερίληψη της υποχρεωτικής αναφοράς της χρήσης ικανών οικονομικών μέσων για την επίτευξη των στόχων μείωσης των αποβλήτων, ωστόσο αυτό θα πρέπει να εφαρμόζεται ευρύτερα. Η χρήση οικονομικών μέσων για την υλοποίηση της μετάβασης πρέπει να είναι ισχυρότερη και συστηματικότερη.

1.6 Η ΕΟΚΕ προτίθεται να διερευνήσει τη βιωσιμότητα μιας ανοιχτής ευρωπαϊκής πλατφόρμας για την κυκλική οικονομία, στην οποία θα συμμετέχουν φορείς της κοινωνίας των πολιτών, του δημόσιου, του ημιδημόσιου και του ιδιωτικού τομέα που ασχολούνται με την αποδοτικότητα από πλευράς πόρων, και την οποία θα φιλοξενεί η ΕΟΚΕ. Η πλατφόρμα θα παρέχει ευκαιρίες ανταλλαγής και ευαισθητοποίησης σχετικά με βέλτιστες πρακτικές.

1.7 Η εκπαίδευση κάθε μορφής και κάθε επιπέδου θα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μετάβασης σε κυκλική οικονομία. Πρέπει δε να περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των αναγκών κατάρτισης των εργαζομένων που πρέπει να συμμετέχουν στην άμεση αλλαγή, καθώς και της μακροπρόθεσμης δράσης για την επιμόρφωση των μελλοντικών γενεών.

1.8 Η μετάβαση προς την κυκλική οικονομία πρέπει να επιφέρει θετικά αποτελέσματα για την επιχειρηματική κοινότητα. Τα μέτρα για τη στήριξη των ΜΜΕ έχουν προσδιοριστεί στη γνωμοδότηση ΝΑΤ/652⁽³⁾. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση θα αποτελέσει ζήτημα για τις ΜΜΕ και τους επιχειρηματίες που θέλουν να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες που ανοίγονται στον χώρο της κυκλικής οικονομίας.

⁽¹⁾ SWD(2015) 259 final.

⁽²⁾ EE C 230 της 14.7.2015, σ. 99.

⁽³⁾ EE C 230 της 14.7.2015, σ. 99, βλ. ιδιαίτερος σημείο 5.

1.9 Η προβλεπόμενη αναθεώρηση της οδηγίας οικολογικού σχεδιασμού πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον πλήρη κύκλο ζωής του προϊόντος, μεταξύ άλλων την αντοχή, τη δυνατότητα επισκευής, τη διαθεσιμότητα/οικονομική προσιτότητα των ανταλλακτικών, την απαραίτητη δημοσιοποίηση πληροφοριών επισκευής και συντήρησης από τους κατασκευαστές. Η ΕΟΚΕ υπογραμμίζει την ανάγκη οι αρχές του οικολογικού σχεδιασμού να διέπουν όλους τους κλάδους της μεταποίησης. Έτσι θα διευκολυνθεί η οικονομικά και τεχνικά βιώσιμη ανάκτηση των πρώτων υλών και των εξαρτημάτων των προϊόντων καθώς η χρήση τους είχε σταματήσει. Το παράδειγμα των ηλεκτρονικών αγαθών, ιδίως των κινητών τηλεφώνων, χρησιμοποιείται συχνά σε αυτό το πλαίσιο.

1.10 Απαιτείται πληρέστερη επισημάνση, που θα περιλαμβάνει το προσδόκιμο ζωής των προϊόντων. Δεν αρκεί να εξετάζεται το ενδεχόμενο της ύπαρξης τεχνητής γήρανσης. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει το αίτημά της προς τους πολιτικούς ιδύνοντες να εξετάσουν τη δυνατότητα καθολικής απαγόρευσης προϊόντων με εγγενή μειονεκτήματα σχεδιασμένα να τερματίσουν τη ζωή του προϊόντος ⁽⁴⁾.

1.11 Αλλαγή συμπεριφοράς μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα με σαφή μηνύματα για τις τιμές, π.χ. παροχή προσιτών και ανταγωνιστικών τιμών στους καταναλωτές. Προϊόντα ή υπηρεσίες που τηρούν τις αρχές της κυκλικότητας θα πρέπει σαφώς να διαφοροποιούνται σε τιμή με βάση τη διαθεσιμότητα/σπανιότητα των πόρων ή τον τρόπο με τον οποίο έχει σχεδιαστεί το προϊόν. Αυτό μπορεί αρχικά να επιτευχθεί μέσω συστημάτων διευρυμένης ευθύνης του παραγωγού (ΔΕΠ) ή/και οικολογικής φορολογίας. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία του ελέγχου της βιωσιμότητας κάθε νέου μέτρου.

1.12 Η ΕΟΚΕ επικροτεί τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για τα συστήματα ΔΕΠ. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να διευκρινιστούν περαιτέρω οι ρόλοι και οι υποχρεώσεις των διαφόρων ενδιαφερόμενων φορέων κατά μήκος της αλυσίδας. Τα συστήματα ΔΕΠ πρέπει να είναι υποχρεωτικά για τα κράτη μέλη.

1.13 Πρέπει να αναπτυχθούν μηχανισμοί στήριξης που να επιτρέπουν στους φτωχότερους ανθρώπους να έχουν πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας, αλλά και αρχικά υψηλότερου κόστους. Αυτό θα μπορούσε να συμπεριλαμβάνει σύστημα δανεισμού με κρατική εγγύηση, ή σύστημα χρηματοδότησης με στήριξη από τον κατασκευαστή το οποίο θα ισχύει αποκλειστικά με χαμηλότερα επιτόκια για προϊόντα με ένα ορισμένο ελάχιστο προσδόκιμο ζωής τα οποία έχουν σχεδιαστεί ώστε να ενσωματώνουν όλα τα στοιχεία της κυκλικότητας.

1.14 Έχει αποδειχθεί ότι συγκεκριμένα εργαλεία πολιτικής όπως τα συστήματα επιστροφής εγγύησης και η ολοκληρωμένη συστήματα διαχείρισης είναι αποτελεσματικά και πρέπει να ενθαρρύνονται ως μέρος της δέσμης μέτρων. Η μείωση των συντελεστών ή η απαλλαγή από τον ΦΠΑ για τα ανακυκλωμένα προϊόντα, καθώς και για τις δραστηριότητες επαναχρησιμοποίησης και επισκευής, μπορεί να δώσουν κίνητρα στους επιχειρηματίες να δραστηριοποιηθούν στον χώρο αυτό και να προσφέρουν στους καταναλωτές προϊόντα σε ανταγωνιστική τιμή, πράγμα που θα συμβάλει τα μάλα στην αλλαγή νοοτροπίας. Οι επιδοτήσεις πρέπει να στραφούν στην υποστήριξη των δευτερογενών πρώτων υλών και να ενθαρρύνουν την εφαρμογή των αρχών του οικολογικού σχεδιασμού σε όλους τους κλάδους της μεταποίησης.

1.15 Οι κυβερνήσεις και τα θεσμικά τους όργανα θα πρέπει να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στην εφαρμογή Οικολογικών Δημόσιων Συμβάσεων (ΟΔΣ) σε όλες τις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους. Πρέπει να επιλέγεται η πλέον οικολογική επιλογή εξ ορισμού, με οποιαδήποτε άλλη επιλογή να χρήζει αιτιολόγησης.

1.16 Η χωριστή συλλογή αποβλήτων είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη της κυκλικότητας. Επικροτείται η προσθήκη της δεσμευτικής απαίτησης άμεσης παροχής χωριστής συλλογής βιολογικών αποβλήτων. Η απαίτηση στην οδηγία πρέπει να ενισχυθεί για κάθε χωριστή συλλογή, ώστε να καταστεί υποχρεωτική με μόνη ειδική εξαίρεση εφόσον υφίσταται πρακτικός περιορισμός που την καθιστά ανέφικτη.

1.17 Η μείωση της σπατάλης τροφίμων δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο με την προσθήκη οροσήμων στην πορεία για την επίτευξη του ΣΒΑ αριθ. 2. Ο μηχανισμός για την ποσοτικοποίηση της απώλειας και της σπατάλης τροφίμων πρέπει να συμπεριληφθεί στο παράρτημα με συγκεκριμένη προδεσμία, και αξιοποιώντας το έργο που έχει ήδη γίνει ⁽⁵⁾.

⁽⁴⁾ EE C 67 της 6.3.2014, σ. 23.

⁽⁵⁾ Βλ. για παράδειγμα το έργο ΠΠ7 EU FUSIONS: <http://www.eu-fusions.org/index.php>

1.18 Οι έννοιες της κυκλικής οικονομίας δεν μπορούν να αναπτυχθούν μεμονωμένα. Υπάρχει ανάγκη θέσπισης φορέα εποπτείας και υλοποίησης, όπως η Πλατφόρμα για την Αποδοτική Χρήση των Πόρων, με αποστολή να εξασφαλίζει ότι οι άλλες τομεακές στρατηγικές της Επιτροπής είναι εναρμονισμένες με τις αρχές της κυκλικής οικονομίας.

1.19 Για να διασφαλιστεί η εφαρμογή σε κρατικό επίπεδο, αλλά και να εξασφαλιστεί η ιεράρχηση της μετάβασης προς ένα κυκλικό μοντέλο της οικονομίας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου μέσα από τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις.

2. Εισαγωγή

2.1 Στις 2 Δεκεμβρίου 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε αναθεωρημένη δέσμη μέτρων για την κυκλική οικονομία. Οι προτάσεις περιλαμβάνουν μη νομοθετικό σκέλος, συμπεριλαμβανομένης ανακοίνωσης με θέμα «Το κλείσιμο του κύκλου — Ένα σχέδιο δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία», και νομοθετικό σκέλος με σειρά προτάσεων τροποποίησης της ισχύουσας ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την επεξεργασία αποβλήτων και την ανακύκλωση.

2.2 Οι νέες προτάσεις αντικαθιστούν την προηγούμενη δέσμη μέτρων που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με επικεφαλής τον José Manuel Barroso τον Ιούλιο του 2014, στο πλαίσιο της εμβληματικής πρωτοβουλίας της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» «Μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποδοτικά τους πόρους». Η νέα δέσμη μέτρων έχει κάποιες βελτιώσεις —ειδικότερα, είναι πιο ολοκληρωμένη και καλύπτει όλα τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος— αλλά και ορισμένους τομείς όπου έχει μειωθεί η εμβέλεια της. Υπάρχει κίνδυνος η δέσμη να επικεντρωθεί υπερβολικά στην ανακύκλωση και να μην εισαγάγει πολιτικά εργαλεία που να ανταποκρίνονται στην επιθυμία επίτευξης ενός νέου οικονομικού μοντέλου κυκλικότητας. Η αύξηση του ποσοστού ανακύκλωσης δεν είναι συνώνυμη μιας κυκλικότερης οικονομίας. Γενικότερα, η προθεσμία των 18 μηνών δεν φαίνεται να δικαιολογείται από το πεδίο εφαρμογής ή τη φιλοδοξία της νέας δέσμης μέτρων σε σύγκριση με την προηγούμενη.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1 Η μετάβαση από μια γραμμική οικονομία εξόρυξης-μετασχηματισμού-χρήσης-απόρριψης προς μία κυκλική οικονομία όπου τα απόβλητα μπορούν να μετατρέπονται σε πόρους αποτελεί κρίσιμη σημασία πρόκληση για την Ευρώπη. Καθιστά την οικονομία πιο βιώσιμη και μειώνει το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα μέσω της καλύτερης διαχείρισης των πόρων και της μείωσης της εξόρυξης και της ρύπανσης· επιτρέπει επίσης στις επιχειρήσεις να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα χάρη στην καλύτερη διαχείριση των πρώτων υλών, καθιστώντας παράλληλα την οικονομία λιγότερο εξαρτώμενη από εισαγόμενες —δυναμικά κρίσιμες και σπάνιες— ύλες· δημιουργεί επίσης νέες οικονομικές ευκαιρίες και νέες αγορές, εντός και εκτός Ευρώπης, και οδηγεί στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο.

3.2 Η αναγνώριση της ανάγκης μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία είναι ευπρόσδεκτη. Η πρόκληση συνίσταται στο να επιτευχθεί η συστημική αλλαγή ώστε να αξιοποιηθούν πλήρως τα πολλαπλά οικονομικά και κοινωνικά οφέλη. Οι πολιτικές υπέρ της κυκλικής οικονομίας θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι οι κύκλοι είναι: μακράς διάρκειας, μικροί, τοπικοί και καθαροί. Ωστόσο, το μέγεθος των κύκλων μπορεί να ποικίλλει. Σε μια κυκλική οικονομία, η χρήση είναι πιο σημαντική από την ιδιοκτησία. Τα συστήματα υπηρεσιών προϊόντων και τα πρότυπα συνεργατικής κατανάλωσης μπορούν να έχουν εξαιρετικά θετική συμβολή στην προκειμένη περίπτωση και θα εξεταστούν εκτενέστερα σε δύο προσεχείς γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ. Η κυκλική οικονομία δεν είναι απλώς μια γραμμική οικονομία όπου προσπαθούμε να ανατροφοδοτήσουμε την παραγωγή με απόβλητα, αλλά αποσκοπεί στην επίτευξη πλήρους ανασχηματισμού της οικονομίας, όπου θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν οι ίδιες οι έννοιες της ευθύνης και της ιδιοκτησίας. Αυτές οι στοιχειώδεις αλλαγές πρέπει να υλοποιηθούν με επίγνωση του διασυνδεδεμένου παγκόσμιου πλαισίου του υφιστάμενου οικονομικού μοντέλου. Η ανάληψη δράσης μόνο σε περιφερειακό επίπεδο για την αντιμετώπιση παγκόσμιων ζητημάτων είναι σπάνια εποικοδομητική και άρα χρειάζεται να δρομολογηθεί μια παγκόσμια πρωτοβουλία.

3.3 Οι οικονομικές συνέπειες της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία πρέπει να αναλύονται διαρκώς. Καθώς οι παρωχημένες επιχειρηματικές πρακτικές εκλείπουν, πρέπει να εντοπιστούν όσοι πλήττονται περισσότερο από αυτό και να τους δοθεί η στήριξη που θα τους εξασφαλίσει δίκαιη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία. Τα κοινωνικά και εργασιακά οφέλη και κίνδυνοι πρέπει να αντιμετωπιστούν⁽⁶⁾.

⁽⁶⁾ ΕΕ C 230 της 14.7.2015, σ. 99, βλ. ιδιαίτερος σημείο 4.

3.4 Δεν υφίστανται ικανά οικονομικά μέσα για την τόνωση της μετάβασης. Η ΕΟΚΕ έχει εντοπίσει την ανάγκη συνδυασμού αγορακεντρικών και κανονιστικών μέσων για την επίτευξη αποδοτικής από πλευράς πόρων οικονομίας⁽⁷⁾. Το άρθρο 4 παράγραφος 3 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ απαιτεί από τα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν οικονομικά μέσα, και περιλαμβάνει μηχανισμό αναφοράς μετά από 18 μήνες και ξανά μετά από 5 χρόνια. Αυτό θα μπορούσε να ενισχυθεί ώστε να συμπεριλάβει μια ενδιάμεση έκθεση ανά τριετία και μια σύσταση για τη χρήση πράσινης φορολογίας. Η ανάπτυξη μηχανισμών βέλτιστων πρακτικών στα κράτη μέλη πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ανταλλαγής και να ενθαρρυνθεί η υιοθέτησή τους μέσω της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου.

3.5 Η Επιτροπή πρέπει να γίνει πιο σαφής σχετικά με τη συνοχή των διαφόρων σχεδίων δράσης που εκδόθηκαν κατά τα προηγούμενα έτη και την αλληλεπίδρασή τους όσον αφορά την ιεραρχία και την πολλαπλή συμμόρφωση: του Χάρτη πορείας για μια αποδοτική από πλευράς πόρων Ευρώπη⁽⁸⁾, του 7ου προγράμματος δράσης για το περιβάλλον έως το 2020⁽⁹⁾ και του σχεδίου δράσης της ΕΕ για την κυκλική οικονομία. Πολλές από τις δραστηριότητες που προωθούνται με το πρόσφατο σχέδιο δράσης έχουν ήδη αναφερθεί στις προηγούμενες πρωτοβουλίες. Είναι ουσιαστικής σημασίας η πλήρης αξιολόγηση των επιτυχιών και αποτυχιών των προηγούμενων πρωτοβουλιών.

3.6 Η δέσμη μέτρων για την κυκλική οικονομία αποτελεί βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, ένα κρίσιμο ερώτημα παραμένει: επαρκεί το σύνολο των μέτρων ώστε να στραφούν οι ευρωπαϊκές οικονομίες από το τρέχον πρότυπο ανάπτυξης (το οποίο επίσης θα αυξήσει την αποδοτικότητα των πόρων) προς ένα πραγματικά κυκλικό μοντέλο το οποίο θα αποσυνδέσει την οικονομική ευημερία από τη χρήση των φυσικών πόρων (απόλυτη αποσύνδεση) και θα πολλαπλασιάσει τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη⁽¹⁰⁾; Το σχέδιο δράσης θα πρέπει να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένο ώστε να αντιπαρέλθει τις υποκείμενες συστημικές προκλήσεις και να δημιουργήσει ικανό πλαίσιο για την έναρξη της μετάβασης⁽¹¹⁾.

3.7 Η ΕΟΚΕ επικροτεί την εκτίμηση αντικτύπου που συνοδεύει τις νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής σχετικά με τα απόβλητα⁽¹²⁾. Επισημαίνονται τα μειωμένα οφέλη όσον αφορά την οικονομία, την απασχόληση και τη μείωση των εκπομπών στην υφιστάμενη δέσμη σε σύγκριση με την αποσυρθείσα. Για τον εντοπισμό των πλέον αποτελεσματικών και αναλογικών μέτρων ώστε να επιτευχθεί η μετάβαση προς μια κυκλική οικονομία θα ήταν χρήσιμη η ανάλυση κόστους-οφέλους για το μη νομοθετικού χαρακτήρα σχέδιο δράσης⁽¹³⁾.

3.8 Κλειδί της επιτυχίας είναι η εφαρμογή. Η ΕΟΚΕ ζητεί τη συγκρότηση ειδικού οργάνου αρμοδίου για τη συνοχή και την πολλαπλή συμμόρφωση, στα πρότυπα της Πλατφόρμας για την αποδοτική χρήση των πόρων⁽¹⁴⁾ που τροφοδότησε το 7ο ΠΔΠ και τη δέσμη μέτρων για την κυκλική οικονομία.

3.9 Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει τις προσπάθειες της Επιτροπής να συμπεριλάβει ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων φορέων και εμπειρογνομόνων, όπως ζητείται στη γνωμοδότηση NAT/652⁽¹⁵⁾. Η μετάβαση προς την κυκλική οικονομία είναι μακροχρόνια διαδικασία και απαιτεί ανάληψη ευθύνης σε όλα τα επίπεδα και σε όλους τους τομείς. Η Επιτροπή υπογραμμίζει την πρόθεσή της να συμπεριλάβει ενεργά τα ενδιαφερόμενα μέρη στην υλοποίηση του σχεδίου δράσης⁽¹⁶⁾: οι λεπτομέρειες της εφαρμογής θα είναι κρίσιμης σημασίας.

⁽⁷⁾ EE C 226 της 16.7.2014, σ. 1.

⁽⁸⁾ COM(2011) 571 final.

⁽⁹⁾ Απόφαση αριθ. 1386/2013/ΕΕ.

⁽¹⁰⁾ Ίδρυμα Ellen MacArthur, McKinsey, Η ανάπτυξη εκ των έσω: Θεώρηση κυκλικής οικονομίας για ανταγωνιστική Ευρώπη, σ. 32 και σ. 39, http://www.mckinsey.com/client_service/sustainability/latest_thinking/growth_within_-_a_circular_economy_vision_for_a_competitive_europe

⁽¹¹⁾ Για τις συστημικές προκλήσεις, βλ. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, Το ευρωπαϊκό περιβάλλον — Κατάσταση και προοπτικές 2015, συνοπτική έκθεση, 2015, σ. 141, <http://www.eea.europa.eu/soer>.

⁽¹²⁾ SWD(2015) 259 final.

⁽¹³⁾ Στα προτενόμενα παραδείγματα αναφοράς περιλαμβάνονται τα εξής: Ίδρυμα Ellen MacArthur, McKinsey, Η ανάπτυξη εκ των έσω, ό.π., σ. 34, πίνακας 1, επιλεγμένη βιβλιογραφία σχετικά με τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της κυκλικής οικονομίας, μεταξύ άλλων «Κυκλική οικονομία και οφέλη για την κοινωνία», έκθεση της Λέσχης της Ρώμης, Οκτώβριος 2015 (EN), <http://www.clubofrome.org/?p=8851>.

⁽¹⁴⁾ http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/re_platform/index_en.htm

⁽¹⁵⁾ EE C 230 της 14.7.2015, σ. 99, βλ. ιδιαιτέρως σημείο 1.3.

⁽¹⁶⁾ COM(2015) 614/2, σ. 20.

3.10 Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την πρόταση που κατέθεσε στη γνωμοδότησή της NAT/652 να προωθήσει ενεργά δίκτυα φορέων της κοινωνίας των πολιτών τα οποία υποστηρίζουν τη μετάβαση προς ένα κυκλικό μοντέλο της οικονομίας, αλλά και να διερευνήσει τις δυνατότητες δημιουργίας και διαχείρισης ενός ευρωπαϊκού φόρουμ για την κυκλική οικονομία. Υπάρχει σειρά υφιστάμενων φόρουμ που παρέχουν τεχνική κλαδική προσέγγιση. Η ΕΟΚΕ βρίσκεται σε ιδανική θέση να προσφέρει ένα προβλεπόμενο φόρουμ που θα διευκολύνει την υποβολή εκθέσεων από βασικούς φορείς και τη συμμετοχή τους στην κυκλική οικονομία. Αυτό μπορεί να οργανωθεί σε συνεργασία με την Επιτροπή για τη θέσπιση διατομεακής, πολυμερούς πλατφόρμας συμμετοχής. Η ΕΟΚΕ διαθέτει ήδη φόρουμ για τη μετανάστευση, στα πρότυπα του οποίου μπορεί να δομηθεί το νέο φόρουμ.

3.11 Ο ρόλος των εργαζομένων στη μετάβαση, αλλά και μετά τη μετάβαση σε ένα κυκλικό μοντέλο της οικονομίας και τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας είναι καθοριστικής σημασίας. Η ΕΟΚΕ έχει τονίσει τη θέση της⁽¹⁷⁾ ότι, παρά την πρωτοβουλία για την πράσινη απασχόληση⁽¹⁸⁾, η αποσυνθήτωση δέσμη δεν εξέταζε επαρκώς τα ειδικά κοινωνικοοικονομικά οφέλη και προκλήσεις της κυκλικής οικονομίας. Αυτό ισχύει και για τη δέσμη του 2015. Οι βιομηχανίες και οι επιχειρήσεις που θα επηρεαστούν αρνητικά από τη μετάβαση πρέπει να αποτελέσουν το επίκεντρο μερικών από τις δράσεις στήριξης, προκειμένου να διασφαλιστεί μια δίκαιη μετάβαση. Οι εργαζόμενοι πρέπει να προστατευθούν και να μπορέσουν να επωφεληθούν από τις πολυάριθμες ευκαιρίες⁽¹⁹⁾ που δημιουργεί το νέο κυκλικό μοντέλο.

3.12 Η εκπαίδευση πρέπει να επεκταθεί σε όλα τα επίπεδα, από τα δημοτικά σχολεία έως τις επιχειρήσεις, τις ΜΜΕ, τους επενδυτές και τους χρηματοδότες. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση πρέπει να συνδέονται στο πλαίσιο συνεκτικού προγράμματος που θα αντιμετωπίζει τις εντοπισμένες κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις. Η εκπαίδευση θα αποτελέσει έναν από τους μοχλούς της γενικευμένης αλλαγής νοοτροπίας και μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μιας νέας γενιάς υπεύθυνων καταναλωτών με ορθώς τιμολογημένες, κατάλληλες, υψηλής ποιότητας, ηθικά καταναλωτικές επιλογές.

3.13 Η μετάβαση προς την κυκλική οικονομία πρέπει να έχει θετικά αποτελέσματα στην επιχειρηματική κοινότητα. Τα μέτρα για τη στήριξη των ΜΜΕ έχουν προσδιοριστεί στη γνωμοδότηση NAT/652⁽²⁰⁾. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση θα αποτελέσει ζήτημα για τις ΜΜΕ και τους επιχειρηματίες που θέλουν να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες που ανοίγονται στον χώρο της κυκλικής οικονομίας. Το Ταμείο Συνοχής, τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων, καθώς και τα θεματικά ταμεία όπως το LIFE και το COSME, αποτελούν δυναμική πηγή χρηματοδότησης και στο πλαίσιο των ταμείων αυτών πρέπει να καταστούν διαθέσιμες συγκεκριμένες επιλογές χρηματοδότησης.

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1 Παραγωγή

4.1.1 Η αναμενόμενη αναθεώρηση της οδηγίας οικολογικού σχεδιασμού⁽²¹⁾ πρέπει να λάβει υπόψη τον πλήρη κύκλο ζωής του προϊόντος, μεταξύ άλλων την αντοχή, την τεχνητή γήρανση (ή «προσοδόκιμο ζωής»), τη δυνατότητα επισκευής, τη διαθεσιμότητα/οικονομική προσιτότητα των ανταλλακτικών, την απαρτέκλιτη δημοσιοποίηση πληροφοριών από τους κατασκευαστές.

4.1.2 Η οδηγία οικολογικού σχεδιασμού προς το παρόν εφαρμόζεται μόνο σε προϊόντα που σχετίζονται με την ενέργεια. Σε προηγούμενες εκδόσεις⁽²²⁾ η κινητικότητα, η στέγαση και τα τρόφιμα έχουν αναγνωριστεί ως υπεύθυνα για το 70-80 % των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αυτό τονίζει την ανάγκη η αρχή οικολογικού σχεδιασμού να εφαρμοστεί σε όλους τους τομείς. Πρόκειται για κρίσιμο οριζόντιο στοιχείο. Ειδικότερα, για την ανάπτυξη περιφερειακών ΜΜΕ στους ελπιδοφόρους τομείς της επισκευής, της επαναχρησιμοποίησης, της προετοιμασίας για επαναχρησιμοποίηση και της ανακύκλωσης, η πρώτη ύλη πρέπει να έχει σχεδιαστεί έχοντας κατά νου πολλαπλές ποικίλες χρήσεις και τη διάλυση και επανεπεξεργασία.

⁽¹⁷⁾ EE C 230 της 14.7.2015, σ. 99 σημείο 4 και EE C 230 της 14.7.2015, σ. 91, σημεία 1.5 και 4.8.

⁽¹⁸⁾ COM(2014) 446 final.

⁽¹⁹⁾ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Leasing Society*, Νοέμβριος 2012, μελέτη διαθέσιμη στη διεύθυνση http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/492460/IPOL-ENVI_ET%282012%29492460_EN.pdf

⁽²⁰⁾ EE C 230 της 14.7.2015, σ. 99, βλ. ιδιαιτέρως σημείο 5.

⁽²¹⁾ 2009/125/EK.

⁽²²⁾ COM(2011) 571, Χάρτης πορείας για μια αποδοτική, από πλευράς πόρων, Ευρώπη, κεφάλαιο 5.

4.1.3 Τα συστήματα διευρυμένης ευθύνης του παραγωγού (ΔΕΠ) θα πρέπει να λαμβάνουν πλήρως υπόψη όλους τους κύκλους. Αναγνωρίζεται ότι η ρύθμιση της απόδοσης των υλικών είναι ζήτημα πιο σύνθετο από ό,τι η ενεργειακή απόδοση, όμως η πρόκληση πρέπει να αντιμετωπιστεί με καινοτόμο προσέγγιση. Πρέπει να διασφαλιστεί ότι τα νέα κίνητρα ΔΕΠ θα μεταφράζονται σε ουσιαστική αλλαγή στη συμπεριφορά σε επίπεδο παραγωγού, που με τη σειρά της θα μετουσιώνεται σε αλλαγή συμπεριφοράς στο επίπεδο των καταναλωτών. Οι κατασκευαστές θα πρέπει να υποχρεούνται να ανακοινώνουν την αναμενόμενη διάρκεια ζωής των προϊόντων τους.

4.1.4 Η φιλική προς τις ΜΜΕ τομεακή συνύπαρξη βάσει των τοπικών οικονομικών και κοινωνικών οικοσυστημάτων με την υποστήριξη περιφερειακών πολιτικών πράσινης βιομηχανίας θα χρειαστεί στήριξη και προώθηση στο στάδιο υλοποίησης της μετάβασης. Η πρώτη φάση της κυκλικότητας θα περιλαμβάνει περιφερειακές οικονομίες με πλήθος ΜΜΕ. Η αύξηση της χρήσης βιομηχανικών υποπροϊόντων ως πρώτων υλών για άλλες βιομηχανίες θα συμβάλει σε μια αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων. Ανεπαρκείς είναι οι πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιήσει η Επιτροπή το τροποποιημένο άρθρο 5 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός.

4.1.5 Η κυκλική οικονομία μπορεί να αναπτυχθεί περαιτέρω, σε μεταγενέστερο στάδιο, για την υποστήριξη της βιώσιμης επαναβιομηχάνισης της Ευρώπης. Υπάρχει δυνατότητα να αναδυθεί μια αναπτυξιακή φάση με σαφή βιομηχανική διάσταση, με βάση την τυποποίηση, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι μπορεί να αποτελέσει ένα αποτελεσματικό, μεγάλης κλίμακας μοντέλο.

4.1.6 Η γνήσια κυκλική οικονομία εστιάζεται στην ιδιοκτησία και την ευθύνη. Οι παραγωγοί πρέπει να ενθαρρυνθούν να αναπτύξουν επιχειρηματικά μοντέλα —με βάση τη λειτουργικότητά τους— με τα οποία η μίσθωση και η πώληση αγαθών ως υπηρεσίες να καταστούν συνήθης πρακτική με ενσωμάτωση όλων των εξόδων. Αυτή είναι η σύνδεση μεταξύ της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών για ένα κυκλικό μοντέλο με τη δημιουργία μιας «οικονομίας της απόδοσης», όπου τα επιχειρηματικά μοντέλα λαμβάνουν πλήρως υπόψη τη σπανιότητα των πόρων.

4.1.7 Το δυναμικό των δραστηριοτήτων επαναχρησιμοποίησης και επισκευής όσον αφορά την οικονομική δραστηριότητα και την τοπική απασχόληση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί καλύτερα μέσω της βελτίωσης της συνεργασίας με τους κατασκευαστές προϊόντων. Ειδικότερα, η ενημέρωση για τα προϊόντα και η διαθεσιμότητα και η προσιτότητα ανταλλακτικών για ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα μετά την εμπορική κυκλοφορία του προϊόντος αποτελούν βασικά στοιχεία που θα βοηθήσουν την επέκταση των φορέων επισκευής και επαναχρησιμοποίησης. Εθελοντικά προγράμματα για καλύτερη συνεργασία με τη συμμετοχή των κατασκευαστών πρέπει να ενθαρρυνθούν και να διερευνηθούν οι νομικές υποχρεώσεις κοινοποίησης στοιχείων για τα προϊόντα. Ομοίως, οι φορείς επαναχρησιμοποίησης και επισκευής πρέπει να έχουν ευκολότερη πρόσβαση στα προϊόντα στο τέλος του κύκλου ζωής τους προκειμένου να τονωθεί η καινοτομία και η δημιουργία θέσεων εργασίας στον κλάδο.

4.1.8 Η ΕΟΚΕ επιδοκμάζει το γεγονός ότι η Επιτροπή θεωρεί την τεχνητή γήρανση ζήτημα προς αντιμετώπιση. Η τεχνητή γήρανση μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά μέσω της προώθησης καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων που θα επικεντρώνονται στις υπηρεσίες και στην απόδοση. Σε προηγούμενη γνωμοδότηση με θέμα τη βιώσιμη κατανάλωση και τον κύκλο ζωής των προϊόντων⁽²³⁾, η ΕΟΚΕ κάλεσε τους πολιτικούς ιθύνοντες να εξετάσουν τη δυνατότητα καθολικής απαγόρευσης προϊόντων με εγγενή μειονεκτήματα σχεδιασμένα να τερματίσουν τη ζωή του προϊόντος. Ένα απλό πρόγραμμα δοκιμών στο πλαίσιο του «Ορίζοντα 2020» για τον εντοπισμό πρακτικών τεχνητής γήρανσης, όπως προτείνεται στο σχεδίο δράσης, δεν αρκεί για την πλήρη αντιμετώπιση του ζητήματος. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να καταθέσει σύντομα πιο φιλόδοξες προτάσεις.

4.2 Κατανάλωση

4.2.1 Αλλαγή συμπεριφοράς μπορεί να επιτευχθεί με την προσφορά προσιτών και ανταγωνιστικών τιμών στους καταναλωτές. Προϊόντα ή υπηρεσίες που τηρούν τις αρχές της κυκλικότητας θα πρέπει να διαφοροποιούνται σε τιμή με βάση τη διαθεσιμότητα/σπανιότητα των πόρων ή τον τρόπο με τον οποίο έχει σχεδιαστεί το προϊόν. Αυτό μπορεί αρχικά να επιτευχθεί μέσω συστημάτων διευρυμένης ευθύνης του παραγωγού ή/και οικολογικής φορολογίας. Η ΕΟΚΕ τονίζει τη σημασία που έχει ο έλεγχος της βιωσιμότητας κάθε νέου μέτρου.

4.2.2 Η ΕΟΚΕ αναμένει με ενδιαφέρον την πρόταση της Επιτροπής για τον εξορθολογισμό των οικολογικών επισημάνσεων και την πρόληψη των ψευδών οικολογικών αιτιάσεων. Η ακριβής επισήμανση των κρίσιμων πληροφοριών που απαιτούνται από τους καταναλωτές θα διευκολύνει την καλύτερη επιλογή και θα επιτρέψει στους καταναλωτές να λάβουν αποφάσεις με βάση πραγματικά συγκρίσιμες πτυχές του προϊόντος. Για παράδειγμα, μια ακριβέστερη αρχική τιμή για μια ηλεκτρική κουζίνα μπορεί στην πραγματικότητα να είναι πιο οικονομική επιλογή με την πάροδο του χρόνου λόγω της μακροβιότητας, της ποιότητας και της απόδοσης της συσκευής.

⁽²³⁾ ΕΕ C 67 της 6.3.2014, σ. 23. Βλ. επίσης γραφείο SIRCOME, Πανεπιστήμιο Νότιας Βρετανίας και Πανεπιστήμιο Νότιας Βοημίας, η Επίδραση της επισήμανσης του προσδόκιμου ζωής στους καταναλωτές, μελέτη που ζητήθηκε από την ΕΟΚΕ, Μάρτιος 2016.

4.2.3 Η πρόσβαση και η προσιτότητα, για όλους τους καταναλωτές, στις συσκευές με τις καλύτερες επιδόσεις είναι ένα θέμα. Πρέπει να αναπτυχθούν μηχανισμοί στήριξης που θα επιτρέπουν στους φτωχότερους ανθρώπους πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες υψηλότερης ποιότητας, αλλά και αρχικά υψηλότερου κόστους. Αυτό θα μπορούσε να λάβει τη μορφή ενός συστήματος δανεισμού με κρατική εγγύηση, ή ενός συστήματος χρηματοδότησης με στήριξη από τον κατασκευαστή το οποίο θα ισχύει αποκλειστικά με χαμηλότερα επιτόκια για προϊόντα με ένα ορισμένο ελάχιστο προσδόκιμο ζωής τα οποία έχουν σχεδιαστεί ώστε να ενσωματώνουν όλα τα στοιχεία της κυκλικότητας. Το ζήτημα θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με στροφή από την ιδιοκτησία σε ένα μοντέλο μίσθωσης των προϊόντων.

4.2.4 Η κυκλική επιλογή πρέπει να είναι οικονομικά προσιτή για τον καταναλωτή. Συνήθως ένα προϊόν ανώτερης ποιότητας, με μεγαλύτερο προσδόκιμο ζωής κοστίζει περισσότερο κατά την αρχική αγορά. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της χρήσης του προϊόντος, αυτό το μειονέκτημα κόστους συνήθως εξαλείφεται. Η βελτίωση της επισήμανσης και των πληροφοριών, σε συνδυασμό με χρηματοπιστωτικά μέσα που παρέχουν κίνητρα για μεγαλύτερη διάρκεια ζωής, καθαρότερα εξαρτήματα και βελτίωση της ικανότητας επισκευής και αποσυναρμολόγησης για επαναχρησιμοποίηση, θα ενθαρρύνουν την αλλαγή συμπεριφοράς.

4.2.5 Το 7ο ΠΔΠ (παράγραφος 41, σημείο δ) προβλέπει τη δημιουργία ενός πιο συνεκτικού πλαισίου για τη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή και τον καθορισμό στόχων για τη μείωση των συνολικών επιπτώσεων της κατανάλωσης. Γίνεται αναφορά στο ΣΒΑ 12 του ΟΗΕ για τη βιώσιμη κατανάλωση και παραγωγή, ωστόσο η ανάγκη ύπαρξης στόχων που προσδιορίζεται στο 7ο ΠΔΠ δεν αντικατοπτρίζεται στο σχέδιο δράσης ή στο παράρτημα.

4.2.6 Το δυναμικό της ψηφιοποίησης της οικονομίας για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος της κατανάλωσης και της παραγωγής και την αύξηση της πολλαπλής χρήσης και επισκευής πρέπει να συνδεθεί με την επίτευξη της μετάβασης στην κυκλικότητα.

4.2.7 Οι υπεύθυνες επιλογές των καταναλωτών προϋποθέτουν ουσιαστική ενημέρωση των καταναλωτών. Ως εκ τούτου, είναι ευπρόσδεκτη η ανάπτυξη μεθοδολογίας για το περιβαλλοντικό αποτύπωμα προϊόντος. Ωστόσο, η πραγματοποίηση δοκιμών αναφερόταν ήδη στον χάρτη πορείας για την αποδοτικότητα των πόρων το 2011⁽²⁴⁾.

4.2.8 Η ΕΟΚΕ ζητεί τη θέσπιση αυτοτελών, ποσοτικών στόχων για την επαναχρησιμοποίηση, ξεχωριστών από τους στόχους για την ανακύκλωση. Πρέπει δε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την επίτευξη των στόχων αυτών.

4.2.9 Η ενίσχυση των συστημάτων επαναχρησιμοποίησης και επισκευής θα μπορούσε να αποτελέσει καλό παράδειγμα για τη χρήση οικονομικών μέσων. Θα πρέπει να εξεταστεί η εφαρμογή χαμηλότερων συντελεστών ΦΠΑ στα προϊόντα που προετοιμάστηκαν για επαναχρησιμοποίηση ή που επισκευάζονται και πωλούνται. Κάτι τέτοιο θα μετέβαλλε την ανταγωνιστική ικανότητα των επισκευασμένων εμπορευμάτων, αλλά και θα προωθούσε την καινοτομία και την επιχειρηματική δραστηριότητα στον τομέα αυτόν.

4.2.10 Στον τομέα της συνεργατικής κατανάλωσης θα πρέπει να ληφθούν υπόψη μηνύματα από προηγούμενες γνωμοδοτήσεις της ΕΟΚΕ⁽²⁵⁾. Οι πολλά υποσχόμενες εξελίξεις που προκύπτουν από τις πλέον πρόσφατες επιστημονικές έρευνες, ιδίως όσον αφορά τις συμπεριφορικές επιπτώσεις και την έννοια της «ώθησης», θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για να βοηθήσουν τους καταναλωτές να κάνουν πιο συνειδητές επιλογές· η ΕΟΚΕ θα εκδώσει σύντομα γνωμοδότηση σχετικά με αυτό το θέμα.

4.2.11 Οι Οικολογικές Δημόσιες Συμβάσεις (ΟΔΣ) αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την προώθηση της βιώσιμης κατανάλωσης. Απαιτείται αξιολόγηση του τρέχοντος μεριδίου των ΟΔΣ σε σύγκριση με το σύνολο της δημόσιας κατανάλωσης. Επί του παρόντος, το εξ' ορισμού κριτήριο επιλογής για τις δημόσιες συμβάσεις είναι η χαμηλότερη τιμή. Το εξ' ορισμού κριτήριο πρέπει πλέον να συνίσταται στην οικολογικότερη επιλογή, ούτως ώστε οποιαδήποτε επιλογή πέραν αυτής να απαιτεί ελαφρυντικές περιστάσεις και την κατάλληλη εξήγηση.

⁽²⁴⁾ Κεφάλαιο 3.1.

⁽²⁵⁾ ΕΕ C 177 της 11.6.2014, σ. 1.

4.3 Διαχείριση αποβλήτων

4.3.1 Η ορδή εφαρμογή της υφιστάμενης ευρωπαϊκής νομοθεσίας για τα απόβλητα σε ολόκληρη την ΕΕ είναι ουσιαστικής σημασίας. Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει τη στήριξή της προς την ιεράρχηση των αποβλήτων και καλεί όλους τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για την πλήρη εφαρμογή της.

4.3.2 Το νομοθετικό μέρος της δέσμης μέτρων για την κυκλική οικονομία, για την τροποποίηση διαφόρων οδηγιών σχετικά με τα απόβλητα έχει σαφώς αποδυναμωθεί σε σχέση με την πρόταση που έγινε το 2014. Η ΕΟΚΕ σημειώνει εξάλλου ότι η πρόταση της Επιτροπής δεν συνάδει με τους φιλόδοξους στόχους σχετικά με την πρόληψη και ανακύκλωση των αποβλήτων που ζήτησε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Ιούλιο του 2015 ⁽²⁶⁾.

4.3.3 Επιδιοκμάζεται η πρόταση για την υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν οικονομικά μέσα για την προώθηση της ιεράρχησης των αποβλήτων ⁽²⁷⁾ και μέτρα πρόληψης των αποβλήτων ⁽²⁸⁾. Ωστόσο, δεν είναι σαφές κατά πόσον τα κράτη μέλη θα πρέπει να αναθεωρήσουν τα υφιστάμενα προγράμματα πρόληψης της δημιουργίας αποβλήτων σε σχέση με τις νέες διατάξεις ⁽²⁹⁾.

4.3.4 Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι τα συστήματα ΔΕΠ πρέπει να είναι υποχρεωτικά για τα κράτη μέλη. Επιδιοκμάζει τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για τα συστήματα ΔΕΠ δεδομένων των πολύ διαφορετικών επιδόσεών τους στα διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, αυτές οι διατάξεις θα μπορούσαν να ενισχυθούν προκειμένου οι ελάχιστες απαιτήσεις να εναρμονιστούν περαιτέρω, και ειδικότερα μέσω της διευκρίνισης των ρόλων και των αρμοδιοτήτων των φορέων κατά μήκος της αξιακής αλυσίδας, καθώς και της οικονομικής τους ευθύνης. Επιπλέον, οι νομοθέτες πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο συμπερίληψης συγκεκριμένων απαιτήσεων ΔΕΠ στην οδηγία για τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας ⁽³⁰⁾ προκειμένου να καταστούν αποτελεσματικότερες.

4.3.5 Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι το Κοινοβούλιο ζήτησε προληπτικούς στόχους για τα δημοτικά, τα εμπορικά και τα βιομηχανικά απόβλητα, ωστόσο η νομοθετική πρόταση δεν προβλέπει κανέναν από αυτούς

4.3.6 Οι στόχοι ανακύκλωσης αστικών αποβλήτων και απορριμμάτων συσκευασίας για το 2030 έχουν μειωθεί σε σύγκριση με την προηγούμενη πρόταση, αν και το συνοδευτικό έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής ⁽³¹⁾ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η θέσπιση υψηλότερων στόχων ανακύκλωσης συνδέεται με περισσότερα δημοσιονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη ⁽³²⁾. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι η Επιτροπή έχει καθορίσει μια λεπτομερή στρατηγική εφαρμογής για την αντιμετώπιση των ειδικών συνθηκών των επιμέρους κρατών μελών και τον συνδυασμό των μέτρων με χρηματοδοτικά μέσα της πολιτικής συνοχής της ΕΕ και με άλλα μέσα ⁽³³⁾.

4.3.7 Η Ιρλανδία έχει σημειώσει ταχεία πρόοδο εδώ και 10 έτη, περνώντας από το 100 % σχεδόν υγειονομικής ταφής στην επίτευξη όλων των στόχων ανακύκλωσης που την αφορούν. Εφαρμόζει ένα σχέδιο πρόληψης της δημιουργίας αποβλήτων και τρία περιφερειακά σχέδια διαχείρισης αποβλήτων. Η Ιρλανδία ήταν η πρώτη παγκοσμίως χώρα που εισήγαγε φόρο στις πλαστικές σακούλες, τον οποίο εν συνεχεία υιοθέτησε ολόκληρος ο κόσμος. Υπάρχουν ακόμη δυσκολίες που πρέπει να ξεπεραστούν, όπως ο σχεδόν πλήρης έλεγχος των δραστηριοτήτων διαχείρισης των αποβλήτων από τον ιδιωτικό τομέα και η αντικατάσταση της υγειονομικής ταφής από την καύση σε πάρα πολλές περιπτώσεις. Ωστόσο, ως μοντέλο για το τι μπορεί να επιτευχθεί γρήγορα, η Ιρλανδία αποτελεί λαμπρό παράδειγμα. Αυτό αναδεικνύει την έλλειψη ανάγκης για τόσο ευρεία παρέκκλιση από την προθεσμία επίτευξης των στόχων κατά πέντε ακόμη χρόνια για ορισμένα κράτη μέλη

⁽²⁶⁾ A8-0215/2015.

⁽²⁷⁾ Άρθρο 4 παράγραφος 3 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ.

⁽²⁸⁾ Άρθρο 9 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ.

⁽²⁹⁾ Άρθρο 29 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ.

⁽³⁰⁾ Οδηγία (ΕΕ) 2015/720.

⁽³¹⁾ SWD(2015) 259 final.

⁽³²⁾ SWD(2015) 259 final, σ. 13, 15 και 17.

⁽³³⁾ Έγγραφο εργασίας της Επιτροπής, SWD(2015) 260 final.

4.3.8 Η χωριστή συλλογή των ρών αποβλήτων φαίνεται απαραίτητη προκειμένου να διασφαλιστεί η κάλυψη των κενών με υψηλής ποιότητας δευτερογενείς πρώτες ύλες. Το άρθρο 11 παράγραφος 1 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα απαιτεί την καθιέρωση συστημάτων χωριστής συλλογής για τουλάχιστον το χαρτί, το μέταλλο, το πλαστικό και το γυαλί από το 2015. Ενισχύοντας αυτή τη διάταξη, η προηγούμενη πρόταση εισήγαγε στο άρθρο 25 χωριστή συλλογή βιολογικών αποβλήτων από το 2025. Αντί για τις αυστηρές αυτές απαιτήσεις χωριστής συλλογής, η νέα πρόταση περιλαμβάνει μόνο μια «ήπια» —και στην πράξη λιγότερο αποτελεσματική— διάταξη που απαιτεί τη χωριστή συλλογή «όπου αυτό είναι τεχνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά εφικτό και ενδεδειγμένο». Η ΕΟΚΕ ζητεί την ενίσχυσή της. Δεδομένου ότι η νέα διάταξη για τη χωριστή συλλογή των βιολογικών αποβλήτων θα τεθεί σε ισχύ χωρίς να προηγηθεί ικανή μεταβατική περίοδος, αυτή η ξεκάθαρη ρήτρα αποφυγής ενδέχεται να οδηγήσει, σε επίπεδο κρατών μελών, στην πλήρη αποτυχία επίτευξης του στόχου στην πράξη.

4.3.9 Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα υψηλά ποσοστά ανακύκλωσης από μόνα τους δεν θα διατηρήσουν τον πόρο στη χορεία των ταχέως κινουμένων προϊόντων, όπως τα δοχεία ποτών από αλουμίνιο, με κύκλο ζωής από την παραγωγή ως τη διάθεση που κυμαίνεται μεταξύ τριών εβδομάδων και έξι μηνών⁽³⁴⁾.

4.3.10 Η ΕΟΚΕ επικροτεί τις προσπάθειες της Επιτροπής για την εναρμόνιση των ορισμών και των μεθοδολογιών υπολογισμού προκειμένου να διασφαλιστεί η συλλογή αξιόπιστων και συγκρίσιμων στοιχείων. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι οι προτεινόμενοι ορισμοί, ιδίως οι ορισμοί για την «προετοιμασία για επαναχρησιμοποίηση» και την «τελική διαδικασία ανακύκλωσης»⁽³⁵⁾, δεν δημιουργούν φραγμούς ή/και εμπόδια για τους οικονομικούς φορείς που εμπλέκονται στην επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση. Αντιθέτως, οι ορισμοί αυτοί θα πρέπει να αντανάκλουν επακριβώς τις ανάγκες τους και να τις βοηθούν στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους.

4.4 Από τα απόβλητα στους πόρους

4.4.1 Με την αβεβαιότητα σχετικά με την ποιότητα των δευτερογενών πρώτων υλών και τις νομικές αβεβαιότητες στην αλληλεπίδραση της νομοθεσίας για τα απόβλητα, τα προϊόντα και τις χημικές ουσίες, η Επιτροπή αντιμετωπίζει σημαντικά εμπόδια όσον αφορά τη λειτουργία της αγοράς δευτερογενών πρώτων υλών. Η Επιτροπή δεν αξιολογεί τους λόγους για τους οποίους το κύριο μέσο της ισχύουσας οδηγίας 2008/98/ΕΚ για τα απόβλητα, η θέσπιση κριτηρίων «αποχαρακτηρισμού αποβλήτων» δεν έχει αποδειχθεί επιτυχημένο.

4.4.2 Πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ της ευθύνης για την απόδοση των προϊόντων και των συνδεδεμένων εγγυήσεων/ευθυνών και της ευθύνης για τα εξαρτήματα των προϊόντων. Η πρώτη θα αποτελέσει μοχλό για την αλλαγή συμπεριφοράς των καταναλωτών. Η δεύτερη είναι καθοριστικής σημασίας για τη διατήρηση των πόρων και την εξάλειψη των αποβλήτων από το σύστημα. Η διευρυμένη ευθύνη για τα εξαρτήματα ενός προϊόντος θα σημαίνει πως οι απορριφθέντες πόροι θα εξακολουθούν να διαθέτουν ιδιοκτήτη ο οποίος δεν θα έχει μόνο ευθύνη, αλλά και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την επαναχρησιμοποίησή τους.

4.4.3 Απαιτούνται αυστηρότερα μέτρα για την αύξηση της ζήτησης για δευτερογενείς πρώτες ύλες. Η Επιτροπή είχε δεσμευθεί στον χάρτη πορείας για μια αποδοτική, από πλευράς πόρων, Ευρώπη για τη λήψη πιο φιλόδοξων μέτρων, όπως η αξιολόγηση της θέσπισης ελάχιστων «ποσοστών ανακυκλωμένων υλικών» για βασικά προϊόντα.

4.4.4 Η βελτίωση της χρήσης δευτερογενών πρώτων υλών στην παραγωγή νέων αγαθών μπορεί επίσης να αποτελεί πεδίο συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα σε επίπεδο ΕΕ, όπως η ευρωπαϊκή σύμπραξη καινοτομίας για τις πρώτες ύλες. Ορισμένοι ευρωπαϊκοί κλάδοι φαίνεται να είναι έτοιμοι να αναλάβουν δεσμεύσεις σχετικά με την κυκλική οικονομία. Για παράδειγμα, η ευρωπαϊκή βιομηχανία χαρτιού ανακοίνωσε πρόσφατα ότι θα δεσμευτεί για την αύξηση του σημερινού ποσοστού ανακύκλωσης χαρτιού που είναι σχεδόν 72 %⁽³⁶⁾.

4.5 Τομείς προτεραιότητας

Η ΕΟΚΕ επισημαίνει τον φαινομενικά αυθαίρετο ορισμό πέντε τομέων προτεραιότητας, από τους οποίους απουσιάζει εμφανέστατα το «νερό».

⁽³⁴⁾ Έκθεση ΕΟΠ για την κυκλική οικονομία, σ. 25.

⁽³⁵⁾ Άρθρο 1 της οδηγίας 2008/98/ΕΚ.

⁽³⁶⁾ <http://www.cepi.org/pressrelease/CircularEconomyDec2015>

Πλαστικές ύλες

4.5.1 Η ΕΟΚΕ επικροτεί την αναγγελία στρατηγικής για τις πλαστικές ύλες εντός του 2017 και προσβλέπει να συμβάλει αναλυτικά σε αυτή.

4.5.2 Θα είναι ζωτικής σημασίας σε αυτή τη στρατηγική να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της θαλάσσιας ρύπανσης από πλαστικά και θα απαιτηθούν συγκεκριμένοι στόχοι στον τομέα αυτόν. Η συγκεκριμένη δράση για τη μείωση των θαλάσσιων απορριμμάτων που προσδιορίζονται στο παράρτημα, σύμφωνα με τους ΣΒΑ, θα ενισχυθεί σε μεγάλο βαθμό με την καθιέρωση ποσοτικού στόχου στη στρατηγική για τις πλαστικές ύλες.

4.5.3 Είναι επίσης ευκαιρία να εξεταστεί το ζήτημα της ιδιοκτησίας και της διευρυμένης ευθύνης του παραγωγού (ΔΕΠ) ειδικά σε σχέση με τις πλαστικές ύλες. Αυτό είναι κρίσιμης σημασίας δεδομένου ότι ζούμε σήμερα σε μια γεωλογική εποχή, την Ανθρωπόκαινο, η οποία πιθανόν να αναγνωρίζεται επισήμως από τα επίπεδα πλαστικών υλών στα γεωλογικά στρώματα που διαμορφώνονται σήμερα.

Σπατάλη τροφίμων

4.5.4 Η ΕΟΚΕ δεν δέχεται το επιχειρήμα ότι η μέτρηση της σπατάλης τροφίμων είναι υπερβολικά δύσκολη ή ότι ο καθορισμός στόχων στον τομέα αυτόν είναι πρόωρος. Έχει ήδη γίνει το έργο για τη θέσπιση των κριτηρίων για τον καθορισμό του επιπέδου σπατάλης τροφίμων ⁽³⁷⁾.

4.5.5 Η αναφορά στους ΣΒΑ δεν αρκεί από μόνη της για την επίτευξη μείωσης της σπατάλης τροφίμων. Πρέπει να θεσπιστούν ορόσημα με προθεσμίες επίτευξης, ώστε η πρόοδος να μπορεί να μετρηθεί ενόψει του 2030, με ενδιάμεσες επανεξετάσεις.

Κρίσιμες πρώτες ύλες

4.5.6 Το συχνά παρατιθέμενο παράδειγμα του κινητού τηλεφώνου αναδεικνύει το ζήτημα της ανάκτησης κρίσιμων πρώτων υλών. Ένα τόσο διαδεδομένο προϊόν θα αποτελέσει ενδιαφέρον βαρόμετρο για τον υπολογισμό της επιτυχίας πολλών πτυχών της δέσμης μέτρων για την κυκλική οικονομία, από τον οικολογικό σχεδιασμό ως την τεχνητή γήρανση και την ανάκτηση των κρίσιμων πρώτων υλών.

Απόβλητα από κατασκευές και κατεδαφίσεις

4.5.7 Η επιλογή της επίχωσης πρέπει να αφαιρεθεί.

4.5.8 Τα υφιστάμενα κτήρια πρέπει να αντιμετωπίζονται ως οι πόροι που όντως είναι, με στρατηγικές για τη μεγιστοποίηση της επαναχρησιμοποίησης και της ανακύκλωσης των άφθονων πόρων που περιέχουν.

Άλλοι τομείς

4.5.9 Το νερό ως πόρος πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέρος της κυκλικής οικονομίας ⁽³⁸⁾. Η χρήση κλειστών κύκλων, η μείωση της σπατάλης και η αφαίρεση των ρυπογόνων ουσιών αποτελούν ουσιαστικές πτυχές της διαχείρισης των υδάτινων πόρων σε ένα κυκλικό μοντέλο. Απαιτούνται λεπτομέρειες σχετικά με τον τρόπο επίτευξής τους.

4.6 Παρακολούθηση της προόδου προς μια κυκλική οικονομία

4.6.1 Στην προηγούμενη δέση μέτρων για την κυκλική οικονομία ⁽³⁹⁾, η Επιτροπή είχε ανακοινώσει ότι θα εξετάσει τη σύσταση της πλατφόρμας αποδοτικής χρήσης των πόρων προκειμένου να εισαγάγει πρωταρχικό στόχο για την αποδοτικότητα των πόρων στην αναθεώρηση της στρατηγικής Ευρώπη 2020. Αυτός θα ήταν ένας τρόπος προκειμένου να ενσωματωθεί η εν λόγω πτυχή σε βασικούς τομείς πολιτικής. Το αποτέλεσμα αυτών των αξιολογήσεων θα πρέπει να δημοσιευτεί και να αναπτυχθεί ένας εύχρηστος τρόπος μέτρησης για την παρακολούθηση της προόδου της κυκλικής οικονομίας.

⁽³⁷⁾ Βλ., για παράδειγμα, το έργο ΠΠ7 EU FUSIONS: <http://www.eu-fusions.org/index.php>

⁽³⁸⁾ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Το σταυροδρόμι υγείας, περιβάλλοντος και βιοοικονομίας: προβλέψεις και αντίκτυπος για τις ευρωπαϊκές πολιτικές έρευνας και καινοτομίας, 2015, σ. 43.

⁽³⁹⁾ COM(2014) 398 final, σ. 14.

4.6.2 Η διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου αποτελεί υφιστάμενο μηχανισμό που μπορεί να χρησιμοποιήσει τόσο την ειδική ανά χώρα ανάλυση επενδυτικών προκλήσεων, όσο και τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις, αλλά και να εκμεταλλευθεί δεδομένα από την ετήσια επισκόπηση της ανάπτυξης και άλλες βάσεις δεδομένων, για την προώθηση της εφαρμογής των πρωτοβουλιών της κυκλικής οικονομίας και τη μετάβαση από το τρέχον μη βιώσιμο γραμμικό μοντέλο. Η διαδικασία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και η εργαλειοθήκη του θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ως μέσα πολιτικής για την εφαρμογή και προώθηση της κυκλικής οικονομίας. Η οικολογική στροφή της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί. Η ΕΟΚΕ ζητεί την αξιολόγηση της σταδιακής κατάργησης των επιζήμιων για το περιβάλλον επιδοτήσεων, καθώς και τη συμπερίληψη σύστασης βάσει της οποίας πρέπει να χρησιμοποιηθούν δημοσιονομικές επιλογές για την προώθηση της κυκλικής οικονομίας, όπως οι φόροι περιβάλλοντος.

4.6.3 Η διατομεακή φύση της κυκλικής οικονομίας απαιτεί τη σύσταση ενός διατομεακού οργάνου παρακολούθησης. Το όργανο αυτό θα πρέπει να έχει την αρμοδιότητα να εξετάζει την οριζόντια ολοκλήρωση που απαιτείται, αλλά και την κάθετη ολοκλήρωση που είναι απαραίτητη για την εφαρμογή του σχεδίου δράσης.

4.6.4 Κάθε κράτος μέλος θα πρέπει να προσδιορίσει ένα συγκεκριμένο σημείο επαφής για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με την εφαρμογή της μετάβασης, ώστε να μπορέσει να υλοποιηθεί στην κλίμακα που η Επιτροπή προσδιόρισε ως αναγκαία.

Βρυξέλλες 27 Απριλίου 2016.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Γιώργος ΝΤΑΣΗΣ
